

Flora Snežnika //Boštjan Surina

1: Velika kolobarnica je imeniten primer obrata vegetacijskih pasov. Od vrha proti dnu si sledijo dinarsko ruševje, subalpinsko bukoveje, spet ruševje in bosensko bilničeje, dno pa porašča subalpinsko rušno masničeje in čvrsto šasje.
foto: Boštjan Surina

2: Turška lilija (*Lilium martagon*) je v ovršnem ruševju in rjastem šasju razmeroma pogosta. Njene cvetove zelo rada obžira divjad.
foto: Boštjan Surina

3: Na Snežniku se poleg primerkov kranjske lilije (*Lilium carnolicum*), ki imajo cvetove nasičeno oranžne barve, pojavljajo tudi tisti z rumenimi cvetovi in z nekaterimi drugimi morfološkimi značajmi spominjajo na bosensko lilijo (*L. bosniacum*). Sistematski položaj teh taksonov na Snežniku še ni jasen.
foto: Boštjan Surina

S cvetano gora so se pred botaniki gotovo srečevali že pastirji, lovci, rudarji in gozdarji, a so poznavanje in raziskovanje flore oziroma vedo botaniko v širšem smislu ravno lekarjarji in zdravniki povzdignili na znanstveno raven. Podobno kot velja za slovenske Alpe, da je zgodovina botaničnega delovanja, vsaj v zgodnji dobi, hkrati tudi zgodovina slovenskega gornišstva, velja tudi za Snežnik. Zaradi še pred časom zelo odmaknjene, prostrane, pretežno gozdnatega območja, »...v katerem so se skrivali razbojniki...«, se je botanično raziskovanje Snežnika začelo razmeroma pozno. Ja, Snežnik, najvišji vrh Liburnijskega krasa, je še danes divjina s pogledom na morje.

Prvi botanik, ki je stopil na snežniško ovršje, je bil idrijski lekarnar in kasnejši kustos Kranjskega deželne muzeja v Ljubljani Henrik Freyer. Bil je izjemen hodec, saj je v enem dnevu (15.7.1827), od 2⁰⁰ zjutraj do 9³⁰ zvečer prehodil razdaljo od Idrije do Trnovca, ki je bilo takrat še ločeno od Ilirske Bistrice. Po dveh dneh je dosegel tudi vrh, kjer je med drugimi zanimivi rastlinami zapisal tudi travnolistno vrčico (*Edraianthus graminifolius*, takrat še *Campanula graminifolia*) in s to imenitno najdbo opozoril na floristične in fitogeografske posebnosti območja. Od takrat pa vse do danes privablja Snežnik številne naravoslovce, ki so s svojimi raziskavami utrdili sloves te botanično in še kako drugače znamenite gore.

Malo je ljubiteljev narave, ki bi se ne povzpeli na ta najvišji slovenski vrh zunaj Alp, saj je pristop nanj lahek, omogoča širen razgled, botanično zahtevnejšim obiskovalcem pa zagotavlja obilo presenetljivih srečanj z rastlinami, ki domujejo bodisi v Alpah bodisi v gorstvih Balkanskega polotoka in skupaj ustvarjajo posrečeno in svojevrstno floristično sestavo rastlinskih združb. Zaradi bogastva in posebnosti snežniške flore so njegovo ovršje leta 1964 razglasili za botanični rezervat. Tu bomo srečali veliko v Sloveniji redkih ali celo samo na Snežniku omejenih rastlinskih vrst in

združb, od katerih bomo v tem prispevku zelo na kratko in zato nepopolno predstavili predvsem tiste, ki uspevajo na njegovem ovršju*.

Nad prostranimi bukovimi gozdovi z jelko (*Omphalodo-Fagetum* s. lat.), platanovolistno zlatico (*Ranunculo-platanifolii-Fagetum* s. lat.) in kopjasto podlesnico (*Polysticho lonchitis-Fagetum* s. lat.) ter smrekovji, ki se navadno bolj uveljavljajo v mraziščih (*Lonicero caeruleae-Piceetum* in *Hacquetio-Piceetum*), se dviguje osamljeni Snežnikov stožec. Njegovo ovršje v večji meri porašča dinarsko ruševje (*Hyperico grisebachii-Pinetum mugo*) in mu daje značilni videz. Nad sestoji rušja, ki so bili nekoč verjetno izkrčeni zaradi paše, in med njimi se uveljavljajo negozdne združbe subalpskih in alpskih travnišč, melišč, skalnih razpok, snežnih dolinic in visokih steblik. Od drugih grmovnih združb velja omeniti sestoj z Waldsteinovo vrbo (*Salicetum waldsteinianae*), ki poraščajo vlažna rastišča na osojnih legah, izmed visokega steblikovja pa gotovo sestoj, kjer prevladujeta goli lepen (*Adenostyles alliaria*) in avstrijski divjakovec (*Doronicum austriacum*). Snežnik je zaradi svoje razmeroma visoke nadmorske višine (1796 m) edini vrh v dinarskem svetu Slovenije, katerega ovršje in razpihane grebene poraščajo subalpinska travnišča. Največ je čvrstega šasja, ki se na Snežniku pojavlja v posebni, dinarski obliki (*Edraiantho graminifolii-Caricetum firmae*). Posebnost teh sestojev so ilirske vrste, torej tiste, ki so razširjene vzdolž Dinaridov od Slovenije do Albanije in so pri nas zelo redke, npr. travnolistna vrčica (*Edraianthus graminifolius*), lepničevolstni grintavec (*Scabiosa silenifolia*), Scopolijev repnjak (*Arabis scopoliana*), kranjska trinija (*Trinia carniolica*), Malyjeva konjska kumina (*Seseli malyi*), nizka lepnica (*Heliosperma pusilla*) in Beckova perla (*Asperula beckiana*). Fitogeografsko posebnost kažejo tudi sestoji ostnatega šasja (*Scabioso silenifoliae-Caricetum mucronatae* in *Edraiantho graminifolii-Caricetum mucronatae*), velesja (*Scabioso silenifolii-Dryadetum octopetalae*), malopovršinski sestoji Kitabelovega (*Caricetum kitaibelianae*), skalnega

(*Edraiantho graminifolii-Caricetum rupestris*) in rjastega šašja (*Hyperico grisebachii-Caricetum ferrugineae*) ter bosenske bilnice (*Festucetum bosniacae*), ki se zaradi tam rastočih ilirskih vrst dobro razlikujejo od sestojev jugovzhodnih apeniških Alp. Večina navedenih združb je v Sloveniji omejena zgolj na ovršje Snežnika oziroma na njegovo planoto.

Gotovo ni posebnost Snežnika, da v omenjenih združbah uspevajo rastlinske vrste, ki pripadajo tako različnim florinim elementom, presenetljivo pa je, da se vse skupaj dogaja na zelo majhnem prostoru. Mnogo vrst dosega tu mejo svoje razširjenosti: alpske jugovzhodno, balkanske severovzhodno, ali pa njihovo pojavljanje v obeh smereh hitro pojema. Veliko pa je tudi tistih, ki se pojavljajo tako v Alpah kot na Balkanskem polotoku, npr. planika (*Leontopodium alpinum*), ostnati šaš (*Carex mucronata*), rušje (*Pinus mugo*), alpska neblina (*Aster alpinum*), planinski pelin (*Achillea clavennae*), koroška zlatica (*Ranunculus carinthiacus*), rjasti šaš (*Carex ferruginea*) in še mnoge druge. Izmed alpskih (pretežno vzhodnoalpskih in jugovzhodnoalpskih) rastlin, ki jim je Snežnik začrtal jugovzhodno mejo areala, velja omeniti npr. bohinjski in zvezdastodlakavi nizki repnjak (*Arabis vochinensis*, *A. pumila* ssp. *stellulata*), noriško lakoto (*Galium noricum*), rdečo murko (*Nigritella miniata*), Traunfellnerjevo zlatico (*Ranunculus traunfellneri*) in homulični kamnokreč (*Saxifraga sedoides* ssp. *sedoides*). Še nekoliko bolj jugovzhodno v Liburnijski kras sežeta podaljšana špajka (*Valeriana elongata* - Risnjak) ter izrodna zlatica (*Ranunculus hybridus* - Snježnik v Gorskem Kotarju, Šator v zahodni Bosni), za kateri je bil Snežnik nekakšna vmesna postaja pri selitvi na jugovzhod. Nekaterih alpskih vrst proti pričakovanjem še nismo našli. Tako v skalnih razpokah zaman iščemo rumeno milje (*Paederota lutea*), avrikelj (*Primula auricula*) in skorjasti kamnokreč (*Saxifraga crustata*), medtem ko je grozdasti (*S. paniculata*) danes precej redek, čeprav je bil po navedbah Briašoletta pred 160 leti na ovršju še precej pogost. Prav tako še nismo opazili slečnika (*Rhodothamnus chamaccystus*), brez katerega si jugovzhodno-alpskega ruševja sploh ne moremo predstavljati.

Vrste, ki pri botanikih vzbujajo največ pozornosti, so seveda balkanske. Snežnik ponazarja severozahodno mejo areala lepničevolistnega grintavca (*Scabiosa silenifolia*) in Malyjeve konjske kumine (*Seseli malyi*), medtem ko po dosedanjem vedenju Snežnik velja za edino slovensko rastišče nizke lepnice (*Heliosperma pusilla*), bosenske bilnice (*Festuca bosniaca*), Beckove perle (*Asperula beckiana*), dinarske smiljke (*Cerastium dinaricum*), liburnijskega sviščevca (*Gentianella liburnica*) in Kitaibelovega šaša (*Carex kitaibeliana*). Scopolijev repnjak (*Arabis scopoliiana*) in travnolistna vrčica (*Edraianthus graminifolius*) segata še do Nanosa in Trnovskega gozda, deljenolistna črnobina (*Scrophularia laciniata* ssp. *variegata*) do Nanosa, kranjsko trinijo (*Trinia carnioolica*) pa so botaniki, zanimivo, opazili tudi na Mangrtu. Presenetljivo je nedavno odkrite Waldsteinove zvončice (*Campanula waldsteiniana*) v skalnih razpokah vrha jugovzhodno od snežniškega ovršja, ki pa botanični javnosti še ni bilo posebej predstavljeno. Najbližje Snežniku je znana z Velebita, novo rastišče na Snežniški planoti pa tudi v fitogeografskem oziru smiselno zaokrožuje Liburnijski kras. Na snežniškem ovršju pa izmed balkanskih vrst pogrešamo travnolistno vilovino (*Sesleria juncifolia*), ki je sicer na južnih in preprianih obronkih planote precej pogosta ter porašča prisojne in razpihane dinarske grebene od jugozahodne Slovenije pa vse do Črne gore.

Za nekatere rastlinske taksone na Snežniku so botaniki

ugotovili, da so novi. Tako so opisali npr. golikasti dlakavi oklep (*Androsace villosa* f. *glabrescens*), snežniško veleso (*Dryas octopetala* f. *sneznicensis*), liburnijski sviščevca (*Gentianella liburnica*), kraško planiko (*Gnaphalium leontopodium* var. *krasense*) in »snežniški« črnilec (*Melampyrum velebicum* ssp. *motnis-nivalis*), ki ima v času cvetenja (poletna rasa) še ohranjene klične liste, a z izjemo morda črnilca in sviščevca pri sedanjih sistematikih nimajo taksonomske vrednosti.

Zapisano dovolj zgovorno govori o potrebi po varovanju snežniškega rastlinstva. Do neke mere – formalno – je to zagotovljeno z ustanovitvijo botaničnega rezervata iz leta 1964, a kot vse kaže, to ne zadostuje. Skrb zbujajo množice ljubiteljev gorske narave, ki se vsako leto zgrinjajo na njegov vrh, pri čemer s hojo in posedanjem najbolj ogrožajo ovršno združbo šašja s travnolistno vrčico. To travišče je posebej izpostavljeno uničevanju zaradi hoje in posedanja v zimskem času, ko je ovršje zaradi močne burje kopno in vegetacije pred mrazom in mehanskimi poškodbami ne varuje snežna odeja. Zato je organizacija množičnih prireditelj, planinskih pohodov in konjeniških zborov na ovršju zaradi majhne površine, ki jo pokriva ta združba, z naravovarstvenega stališča zelo sporna. Zavedajoč se naporov ilirskobistriških planincev pri graditvi planinskega zavetišča na vrhu Snežnika bi nenazadnje k manjšemu »obleganju« vrha in s tem ohranjanju ovršne flore in vegetacije bistveno prispevala njegova premestitev na primernejšo lokacijo, npr. na Obračališče ali sploh na bližnje, uro in pol hoje oddaljene Sviščake, kjer že stoji planinski dom, saj se še vedno veliko obiskovalcev te gore na vrh povzpne zaradi zavetišča samega. Gotovo bo to v prihodnosti eden izmed izzivov ne le primorskega (podobno velja npr. za Slavnik), marveč tudi slovenskega planinstva. Nekatere vrste na Snežniku pred človekom varuje nedostopnost njihovih rastišč. To so lahko skalne razpoke ali pa globoke vrtače, ki jih po brezpotjih oziroma prek ruševja dosežeš le s »hudo telovadbo«. Zato pa jih ponekod ogroža narava sama s počasnim, a vztrajnim zaraščanjem določenih rastišč z ruševjem, ki postopoma izpodriva nekatere maloštevilne primerke redkih rastlinskih vrst. Sestoji rušja, ki danes popolnoma prevladujejo na Snežniškem ovršju, v preteklosti niso bili tako površinsko razširjeni. Predvsem je temu botrovalo njihovo krčenje (sečnja in požiganje) za potrebe paše drobnice, kar prof. Tone Wraber med drugim utemeljuje tudi z najdbo visoke prerasti (*Bupleurum falcatum*) na snežniškem ovršju. Zanimivo je, da je bil zadnji večji požar na snežniškem ovršju, kjer je pogorela obsežna površina sestojev rušja, zabeležen 12. septembra 1925. V znak protesta so ga podtaknili primorski rodoljubi ravno v trenutku, ko so reška sekcija italijanske planinske organizacije (CAI, Club Alpino Italiano, sezione Fiume) in predstavniki italijanske fašistične oblasti na Sviščakih proslavljali odprtje takrat največje planinske postojanke v vzhodnem delu države, imenovane »Rifugio Gabriele d'Annunzio«. Protestiralo je tudi vreme, saj jim je slovesnost pokvaril oblak, ki se je v tistem trenutku utrgal nad Ilirsko Bistrico in Sviščaki ter pregnal goste.

Kljub lahkemu vzponu je osvojitve vrha za številne obiskovalce čudovito doživetje, ki ga podkreplujeta izjemen razgled in pisana cvetana. V visokem poletju jo lahko občudujemo prav vsi, saj za to ni potrebno poglobljeno botanično znanje. Botanično zahtevnejši obiskovalci pa bodo za potešitev svojih želja morali tu in tam pobrskat med rušami čvrstega šašja. Zato naj bo ta skromni prispevek namenjen vsem tistim, ki bi ta enkratni svet želeli spoznati nekoliko поблиže. ●

4: Travnolistne vrčice (*Edraianthus graminifolius*) v visokem poletju ne moreš zgrešiti, saj značilno vijoličasto obarva ovršje. Čvrstemu šašju daje poleg drugih ilirskih vrst dinarski značaj, saj je kot prava balkanska vrsta razširjena od Trnovskega gozda do Albanije z disjunktnim na Apeninskem polotoku.
foto: Boštjan Surina

5: Brez planike (*Leontopodium alpinum*) si alpskega šopka ne moremo predstavljati. Na Snežniku so botaniki opisali posebno, kraško planiko (*Leontopodium alpinum* var. *krasense*), vendar pri današnjih sistematikih nima taksonomske vrednosti, zato se ime ni prišlo.
foto: Boštjan Surina

6: Srečanje z rdečo murko (*Nigritella miniata*) je na Snežniku redko doživetje. Po vsej verjetnosti jo je na Snežniku (pri Treh kaličih) prvi opazil dr. France Avčin, ko se je junija 1944 skupaj z inž. Cvekom prvič povzpnel na goro.
foto: Boštjan Surina

7: Ena najbolj značilnih vrst Liburnijskega krasa je gotovo Malyjeva konjska kumina (*Seseli malyi*). Na Snežniku jo je, zanimivo, šele v šestdesetih letih 20. stoletja odkril domači botanik dr. V. Strgar. Njen areal se razteza med Snežnikom in Velebitom.
foto: Boštjan Surina

* Namenoma sem se izognil navajanju številnih domačih in tujih botanikov, ki so delovali na območju Snežnika in bistveno prispevali k poznavanju njegove flore in vegetacije, prav tako ne navajam obsežne zadavne literature, saj bi to preseglo okvir namena prišpevka. Pri pisanju se seveda opiram tako na literaturne podatke kot tudi na lastna opažanja.